

**ОЛЬГЕРД ПОЛИТ БОЧКОВСЬКИЙ - АТАШЕ НАДЗВИЧАЙНОЇ
ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ УНР У ПРАЗІ**

Ольгерд Іполит Аполлонович Бочковський (1885-1939) - фахівець з теорії нації та національних відносин (за фахом соціолог), український громадський і політичний діяч, дипломат, журналіст, публіцист - народився 1 березня 1885 р. на станції Долинська Херсонської губернії (нині - Кіровоградська область), у родині службовця залізниці. Середню освіту отримав у Єлисаветградському реальному училищі. Під час студіювання на економічному відділенні Петроградської Політехніки та Лісного інституту м. Санкт-Петербург (1903-1905 рр.) захопився ідеями революції, а тому не зміг продовжувати навчання. Наприкінці 1905 р. він емігрував до Кракова, а згодом переїхав на постійне місце проживання до Праги (січень 1906 р.).

Активна політична діяльність О.Бочковського стала можливою в результаті суспільно-політичних змін в Австро-Угорській імперії, до складу якої входили чеські землі. Основною подією стало проголошення 28 жовтня 1918 р. самостійності Чехо-Словацької Республіки. Ця звістка захопила О.Бочковського зненацька. На той час він жив дещо ізольовано, оскільки як політичний емігрант був конфінований на чесько-німецькому національному кордоні. Проте, незважаючи на ув'язнення, йому дозволялося займатися культурно-просвітницькою діяльністю й підтримувати контакти з колегами (очолював чеське бюро Союзу Визволення України). Наприкінці жовтня того ж року влада новоствореної держави офіційно дозволила політичним емігрантам повернутися до місць проживання. О.Бочковський переїхав до Праги. *“Мене цікавило те, що робилося саме на Україні... В місцевій пресі годі було як слід поінформуватися про це. Про українські справи взагалі писалося дуже сумбурно і не без тенденції”*, - пригадував він [1, с.12]. Фактично з приїзду до столиці Чехо-Словащини почався новий етап у житті Ольгерда Аполлоновича, на якому переважала громадсько-політична діяльність та приєднання до українських визвольних змагань.

Напередодні Першої світової війни він став членом празької групи Української соціал-демократичної робітничої партії, що була потужною політичною організацією та однією із найвпливовіших в

українському національно-визвольному русі. Серед активістів партії були такі визначні громадські діячі, як В.Винниченко, С.Петлюра, В.Садовський, І.Мазепа, Б.Мартос та інші. Вибір політичної сили О.Бочковським був не випадковим. По-перше, це відповідало його особистим ідейним переконанням, що простежується із тематики та теоретичних поглядів, викладених у його працях. По-друге, на зламі XIX і XX ст. саме соціалістичні концепції найбільше відповідали настроям та політичним уподобанням прогресивної молоді. Чеський історик та україніст Б.Зілінський відносить О.Бочковського до групи студентів Карлового університету, що були прихильниками соціал-демократичного руху та займалися політично-організаційною діяльністю [2, с.11]. Після закінчення Першої світової війни вплив на державну політику соціал-демократичних і взагалі соціалістичних партій в Європі значно посилювався.

Перебування поза межами українських теренів унеможливило активну державотворчу діяльність О.Бочковського та визначило її дипломатичний характер. Повернувшись до Праги, він відновив старі знайомства з провідними діячами Чехо-Словацької Республіки. Насамперед налагодився особистий контакт з Т.Г.Масариком, який повернувся до Праги 21 грудня 1918 р. вже після обрання президентом ЧСР. Це дозволило О.Бочковському доволі швидко долучитися до громадсько-політичного життя новоствореної європейської держави.

Розуміючи складність вирішення українського питання без міжнародної підтримки, О.Бочковський робить ставку на нормалізацію та налагодження чехословацько-українських міждержавних стосунків. Використовуючи персональні зв'язки, він доклав максимум зусиль до постановки української дипломатичної місії у Празі. Чеський історик та україніст Б.Зілінський відносить організацію українського представництва на чехословацькій території власне до заслуг О.Бочковського [2, с.19]. Цієї ж думки дотримується й чеський дослідник Я.Рихлик [3, с.68].

Ставлення президента ЧСР Т.Г.Масарика до українського питання обидва чеських дослідники визначають як виважене. З одного боку, він не приховував своєї думки про те, що найкращим і найвигіднішим вирішенням була б федерація України з Росією, точніше автономія України у складі Росії. Хоча вже під час першої зустрічі з президентом Української Національної Ради Є.Петрушевичем у грудні 1918 р. Т. Г.Масарик висловив готовність

підтримати галицьку справу на Паризькій мирній конференції. Крім того, незважаючи на протест прем'єр-міністра ЧСР К.Крамаржа, у Празі розпочав роботу дипломатичний представник ЗУНР професор С.Смаль-Стоцький. О.Бочковський виконував обов'язки секретаря місії ЗУНР [4, doc.34].

Розвиток подій в Україні та прагнення українських політичних сил до встановлення державності дуже цікавили О.Бочковського. 18 січня 1919 р. відбулася його зустріч з президентом ЧСР. Про свої враження від прийому він писав: *“Президент Масарик є надзвичайно точний, таким він зрештою був все своє життя. Пункт в 11:30 мене покликав його секретар до кабінету. Я відразу впізнав стару бібліотеку у новому оточенні... За кілька хвилин він [Масарик. - І.К.] ввійшов, стрункий, як звичайно, помімо своїх 69 років, у сірому костюмі, такий він носив звичайно, коли послував у Відні. Така сама стара і мила усмішка. Попрохав сісти, коли ми привіталися. Почалася жива розмова про Україну і нові події на Україні. Видно він симпатизував нам, хоч не раз в часі розмови підкреслював, що, як голова держави, він, розуміється, не може про все висловлюватися без застережень, і що не все, що він мені каже, є до оголошення. Я це добре розумів. Проте, розмова йшла вільно і безпосередньо”* [1, с.13]. У приватній бесіді йому вдалося переконати чеського політика прийняти важливі рішення щодо поліпшення чесько-українських міждержавних взаємин. Т.Масарик погодився зі встановленням дипломатичних відносин між ЧСР й Україною та приїздом української місії до Праги. *“Відходячи від нього [Масарика - І.К.], - підсумовував О.Бочковський, - я мав враження, що у тяжких ментах українці завжди можуть рахувати на особисту доброзичливість з боку президента Масарика. У новій, дуже відвічальній, ролі він лишився тим, чим був завжди: доброю і гуманною людиною”* [1, с.14]. Офіційно Надзвичайна дипломатична місія УНР розпочала своє функціонування 19 січня 1919 р. під керівництвом М.Славінського. Навіть після об'єднання УНР і ЗУНР (22 січня 1919 р.), паралельно їй продовжувала функціонувати дипломатична місія ЗУНР у ЧСР на чолі зі С.Смаль-Стоцьким [5, с.24-25].

Незважаючи на визначальну роль у створенні Надзвичайної дипломатичної місії УНР, О.Бочковський не прагнув до керівних посад. Йому були чужими владолюбство, корисливість чи хвороблива амбітність. Він узявся виконувати те, що було йому

близьким - зайнявся підготовкою різнопланових інформаційних матеріалів. Особливо важливою була його роль перекладача всієї дипломатичної документації та міждержавних звернень. Спочатку він працював керівником пресового відділу, а згодом його призначили аташе Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Празі [6, с.223].

Завданням української дипломатії тих років у центральноєвропейських країнах була нейтралізація, наскільки це було можливим, тих негативних наслідків, які мало для України невизнання її незалежності провідними країнами Антанти. Загалом О.Бочковський намагався використовувати усі доступні заходи для пропагування української справи.

Пріоритетною для нього була не дипломатична як така, а пропагандистсько-інформаційна діяльність - об'єктивне інформування зарубіжних урядів і громадськості про історію, культуру, традиції, сучасний політичний курс Української держави. При Надзвичайній місії було створено прес-бюро під загальним керівництвом О.Бочковського й т.зв. Кошицький пункт для забезпечення національно-культурних потреб українців Закарпаття. Зусиллями дипломатів місії УНР засновано Український громадський клуб, який провадив лекційну пропаганду, курси української мови. О.Бочковський взяв на себе організацію студій українознавства.

У тому ж році він, за фінансової підтримки дипломатичної місії УНР, створив у Празі українсько-чеське видавництво "Всесвіт" і став його редактором. Основним проектом, що реалізовувався протягом двох років, стала акція під назвою "Poznejte Ukrajinu" ("Пізнаймо Україну"). Її завданням було поширення знань про Україну, ознайомлення з українською справою та сприяння налагодженню чесько-українських зв'язків. З цією метою випускалися невеличкі за обсягом (34-36 сторінок) науково-інформаційні брошурки чеською мовою, що торкалися важливих тем з історії та життя українців, їх державотворчі спрямування тощо. У 1920 р. він у складі української делегації взяв участь у XVIII світовому з'їзді "Volny Myslenka" (Вільна думка) у Празі. Наступного року став учасником XIII Міжнародного конгресу есперантистів. Засідання конференції проходили у помешканні Української дипломатичної місії [7, с.74]. Група українських учасників виступила зі змістовними повідомленнями про Україну, її економічне значення в європейському господарстві та політичну ситуацію мовою есперанто. Ці заходи сприяли інформуванню світової

громадськості про Україну та підтримці інтересу до подій на території колишньої Російської імперії.

Обов'язки у дипломатичній місії О.Бочковський виконував до 1 жовтня 1922 р., про що він написав у листі до свого друга А.Жука. Крім того, Ольгерд Аполлонович відзначив, що він не лише вийшов з місії, а "і взагалі покинув урядову службу" [8, с.4]. Внаслідок об'єктивних обставин О.Бочковський відходить від політико-дипломатичної роботи, продовжуючи громадсько-політичну активність у лавах закордонної групи УСДРП. У результаті поразок УНР у боях з Радянською Росією у листопаді 1920 р. дипломатична місія у Празі втратила статус офіційної. До того ж, прорадянські ліві сили наполегливо порушували перед вищими інстанціями питання про правочинність перебування в ЧСР українських дипломатів. У березні 1923 р. глава МЗС ЧСР Е.Бенеш заявив про недоцільність подальшої роботи місії УНР у Чехо-Словаччині. Це й призвело до згорання діяльності українського представництва.

1. Бочковський О. Із спогадів про Т.І.Масарика / О.Бочковський // Тризуб. - 1930. - Ч.36. - С.9-14.
2. Zilynskyj B. Ukrajinci v Cechach a na Morave (1894) 1917-1945 (1994) / Zilynskyj B. - Praha, 1995. - 129 s.
3. Рихлик Я. Т.І.Масарик, Росія та українське питання (1917-1923) / Я.Рихлик // Хроніка-2000. - 1999. - Вип.29-30. - С.64-70.
4. Narodni archiv Ceske republiky. - Fond Ukrajinske muzeum v Praze. - Karton с.67. Stepan Smal'-Stoc'kyj. - Inv. с.879/5. Korespondence s ukrajinskymi a cizimi institucemi a jednotlivymi osobami. 1907-1939.
5. Дипломатія УНР та Української Держави в документах та спогадах учасників: у двох томах / [Упоряд. і предм. І.М.Гнатишина, О.С.Кучерука, О.О.Мавріна]. - К.: Український письменник, 2008. - Т.1. - 369 с.
6. Там само. - Т.2. - 379 с.
7. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна співпраця української еміграції між двома світовими війнами / С.Наріжний. - Прага, 1942. - Ч.1. - 336 с.
8. National Archives of Canada. - MG 30, C 167 The Andry Zhuk collection. - Vol.23. - File 6. Bochkovskij, O. 1922-1924.